

Stjórnarráð Íslands
Mennta- og
menningarmálaráðuneytið

Menningarstefna Íslands

2021-2030

Drög til umsagnar í Samráðsgátt stjórnvalda, mars 2021

Efnisyfirlit

Inngangur	3
AÐGANGUR OG ÞÁTTTAKA	5
Markmið I. Listir um land allt.....	5
Markmið II. Fjölbreytt og opið menningarlíf.....	5
TRAUST STAÐA Í SÍBREY TILEGUM HEIMI	6
Markmið III. Menningarverðmæti, varðveisla og miðlun.....	6
Markmið IV - Höfundarréttur	7
MENNTUN, MENNING OG RANNSÓKNIR.....	7
Markmið V. Fræðsla og menningarlæsi.....	8
STJÓRNSÝSLA OG SJÓÐAKERFI	8
Markmið VI. Einfalt og skilvirkt kerfi	8
Markmið VII - endurskoðun starfslaunakerfis og starfsumhverfis.....	9
MENNING Í ALPJÓÐASAMHENGÍ.....	9
Markmið VIII. Sýnileiki og virk þátttaka í alþjóðasamhengi.....	9

Inngangur

Stefnu þessari er ætlað að móta grundvöll lista- og menningarlífs í landinu næsta áratug og tryggja að það þrífist og dafni með sameiginlega hagsmuni þjóðarinnar og þátttöku hennar að leiðarljósi.

Fimm meginmarkmið liggja til grundvallar menningarstefnu til ársins 2030;

1. Aðgangur og þátttaka
2. Traust staða í síbreytilegum heimi
3. Menntun, menning og rannsóknir
4. Stjórnsýsla- og sjóðakerfi
5. Alþjóðlegt menningarsamstarf

Stefnumótunin hófst 2018 og byggði á gildandi menningarstefnu frá árinu 2013. Samráð var haft við aðila á sviði menningar og lista, kallað var eftir sjónarmiðum, áskorunum og óskum. Eftir var til ráðstefnunnar Menningarlandið og fundað með fulltrúum menningarstofnana. Jafnframt var horft til löggjafar, stefnu og greininga á sviði menningarmála, bæði innanlands og utan.

Mennta- og menningarmálaráðherra skipaði í nóvember 2020 starfshóp sem vann áfram að drögum að stefnu. Í honum áttu sæti fulltrúar menningarstofnana, miðstöðva og faghópa sem lögðu til áherslur síns geira auk breiðara samhengis þvert á greinar.

Menningarstefna er menningarlífi landsins kröftugur meðbyr og leiðarvísir. Stefnan mótar aðkomu ríkisins að málefnum lista og menningar og nýtist stjórnvöldum og Alþingi við frekari umræðu, stefnumótun á afmörkuðum sviðum og ákvarðanatöku. Auk þess er hún ríkur þáttur í ákvarðanatöku og stefnumörkun stofnana, miðstöðva, félagasamtaka, sveitarfélaga og annarra sem starfa á sviði menningar og lista.

Þá er stefnunni ætlað að endurspeglar áherslur í samfélaginu hverju sinni og standa sem vitnisburður um kröftugt listalíf og metnað til framtíðar. Hún er lifandi plagg sem þjóðin túlkar til samræmis við samfélagsbreytingar, alþjóðasamhengi og tækninýjungar. Menningarlífið þarf að hafa sjálfbærni og samfélagsábyrgð að leiðarljósi á komandi árum, jafnt við ákvarðanatöku og í framkvæmd.

Blómlegt menningarlíf og varðveisla menningararfleifðar styður einnig við innleiðingu og framkvæmd Heimsmarkmiða Sameinuðu þjóðanna um sjálfbæra þróun. Þar má nefna markmiðin um öruggar og sjálfbærar borgir, góða atvinnu og hagvöxt, aukinn jöfnuð, umhverfismál og menntun fyrir alla auk þess að hafa styðja við markmiðin um jafnrétti kynjanna, ábyrga neyslu og framleiðslu og friðsamlegt og réttlátt samfélag.

Fjölbreytt menningarstarfsemi er mikilvægur þáttur í atvinnulífi þjóðarinnar og mun vega enn þyngra í framtíðinni. Menningarlíf landsmanna hefur einnig víðtæk afleidd áhrif í efnahagslegu tilliti, m.a. í öðrum atvinnugreinum eins og ferðaþjónustu, hugvits- og tæknigreinum, menntun og verslun og þjónustu.

Aðgangur að menningu, þátttaka í menningarstarfi og vitund um menningararf eru mikilvægir þættir í samfélagsgerðinni. Rannsóknir og miðlun á menningararfi og menningarminum auka

skilning á menningarsögu, efla vitund um sögulegt samhengi sem er meðal annars forsenda fyrir virkri þátttöku í samfélaginu og sterkri sjálfsmynd.

Á Íslandi er fjölmeningarsamfélag og ein af forsendum stefnunnar er að allir samfélagshópar geti notið réttinda sinna til að vera virkir þátttakendur í lista- og menningarlífinu og endurspeglað þannig fjölmeningarlega samsetningu þjóðarinnar.

Í grunninn er menningarstefnan því stefna þar sem hugað er að mannréttindum, efnahagslegum verðmætum, og gæðum náttúrunnar til langs tíma.

AÐGANGUR OG ÞÁTTTAKA

Fjölbreytt menningarlíf er lykill að almennri velsæld og stuðlar að jöfnuði og lífsfyllingu í samfélaginu. Listir og menning eru mótunarpættir hvers samfélags. Í öflugu menningarlífi þróast tungumál og hugsun, auk þess sem úrvinnsla atburða líðandi stundar á sér stað.

Á Íslandi eiga menning og listir að vera innan seilingar fyrir alla. Búseta, uppruni, félagsleg staða, líkamleg geta, móðurmál, aldur eða annað eiga ekki að hafa áhrif á aðgang og þátttöku að menningu og listum á Íslandi.

Menningarleg fjölbreytni þjóðarinnar þarf að endurspeglast um allt menningarlífið.

Markmið I. Listir um land allt

Að stuðla að jöfnu aðgengi um land allt, fjölbreyttari valkostum fyrir atvinnufólk í listum, fleiri tækifærum til þátttöku í menningarstarfi og ríkara framboði viðburða.

Menningarstofnanir starfa fyrir alla landsmenn en auka þarf jafnræði milli íbúa landsbyggðar og höfuðborgarsvæðis til að njóta, upplifa og taka þátt.

Vinna þarf að uppbyggingu innviða og atvinnulífs menningar utan höfuðborgarsvæðisins. Þannig verður til gróska á fleiri stöðum sem ýtir undir framþróun, hugmyndaauðgi og nýsköpun í listum og menningu.

Stjórnvöld leggja áherslu á árangursríkt samstarf við sveitarfélög og landshlutasamtök þeirra á sviði menningarmála og hvetja til að þessir aðilar taki höndum saman um einstök menningarverkefni. Stjórnvöld leggja áherslu á að hlúa sérstaklega að þeim svæðum sem síst geta notið þjónustu frá helstu menningarstofnunum.

Allir íbúar landsins skulu eiga kost á því að njóta lista og annarrar menningar án tillits til búsetu eða efnahagslegra aðstæðna. Menningarstofnanir leggi áherslu á þátttöku allra íbúa landsins í starfsemi sinni með lifandi og áhugaverðri framsetningu á viðfangsefnum sínum og starfsemi um allt land

Markmið II. Fjölbreytt og opið menningarlíf

Að menningin endurspegli breiðan hóp og þátttaka og aðgengi allra sé tryggð sem best má verða.

Ísland er í stöðugri þróun með tilheyrandi breytingum á íbúasamsetningu hvað uppruna, tungumál, menningu og trúarbrögð snertir. Menningarstofnanir þurfa að leggja áherslu á að vera í fararbroddi hver á sínu sviði við miðlun á fjölbreyttri menningu og listum.

Áhersla skal lögð á sýnileika þeirra þjóðarbrotu sem hér búa í menningu og listum og tryggja þeim stað í framlínu íslensks menningarlífs. Útrýma þarf hindrunum sem erlendir listamenn kunna að mæta við að starfa og miðla list sinni. Fjölbreyttari menning er blómlegri menning. Þá spornar aukin miðlun og aðgangur að listum og menningu gegn menningarlegri aðgreiningu.

Með nýjum miðlunarleiðum hafa möguleikar fólks til að njóta lista og menningar á öllum sviðum aukist til muna og nauðsynlegt er að styðja við nýbreytni og frumkvæði á því sviði.

Menningarstofnanir leitist við að skilgreina sérstaklega hlutverk sitt gagnvart mismunandi hópum samfélagsins. Menningarstofnanir og aðrir aðilar sem njóta opinbers stuðnings eru hvattir til að skipuleggja dagskrá sína með tilliti til allra hópa samfélagsins og haga starfsemi sinni þannig að allir eigi greiðan aðgang að listum og menningu, óháð félagslegum bakgrunni og efnahag.

Kynningarstarfsemi listalífs og menningarstofnana skal jafnframt miðuð að öllum samfélagshópum, og notast skal við miðlunarleiðir sem ná til breiðs hóps til að kynna honum valkosti og möguleika um menningarneyslu og -þátttöku. Rétt er að taka tillit til mismunandi aðferða til að miðla upplýsingum til ungs fólks, eldri kynslóðarinnar, fólks af erlendum uppruna og annarra hópa.

Börn og ungmenni hafa forgang að íslensku menningarlífi. Barnamenning er stór hluti listalandslagsins. Víða um land fer fram öflugt barnastarf á ýmsum sviðum menningar og lista. Mikilvægt er að virkja áfram börn og ungmenni sem þátttakendur og neytendur í menningarlífinu. Með miðlun lista og menningar til allra barna þegar á fyrstu stigum skólagöngu gefst þeim tækifæri á dýrmætri upplifun af listum og menningu sem er gott veganesti út í lífið.

Með þessi markmið að leiðarljósi mun lista- og menningarlíf landsins endurspeglja fjölbreytta samsetningu þjóðarinnar og þá ólíku alþjóðlegu menningu sem hér þrífst.

TRAUST STAÐA Í SÍBREYTTILEGUM HEIMI

Upplýsingatækni hefur umbylt menningu samtímans. Stafræn miðlun menningarefnis hefur tekið stórstigum framförum. Stafræn miðlun getur tryggt jafnari aðgang að menningarefni en áður og nýjan vettvang sköpunar og dreifingar. Þó skal ekki líta svo á að slík miðlun komi í stað annarrar, allra síst hvað snertir samfélagshópa sem eiga óhægt um vik að sækja menningarviðburði.

Menningarstofnanir og aðrir sem vinna að menningarmálum leitist við að nýta sér þessi nýju tækifæri og uppfæra miðlunarleiðir sínar í takt við þau. Efla þarf stöðir sem byggja á hugviti, hátækni, og sjálfbærum lausnum sem munu drífa samfélag og atvinnulíf áfram.

Markmið III. Menningarverðmæti, varðveisla og miðlun

Að hlúa að innviðum á sviði menningararfs og auka aðgang og vitund þjóðarinnar um menningarverðmæti og arf Íslands.

Skilningur á menningarsögu þjóðarinnar er ein af forsendum fyrir virkri þátttöku í samfélaginu og er mikilvægur hluti af sjálfsmynd hvers einstaklings. Rannsóknir og miðlun á menningararfi og menningarminjum efla vitund um sögulegt samhengi og styrkja sjálfsmynd

landsmanna. Tungumálið er einnig ríkur þáttur í þeirri sjálfsmynd og nauðsynlegt er að efla það í samræmi við íslenska málstefnu.

Varðveisla og miðlun menningararfs eru lykilatriði. Skráning menningarminja og menningarefnis með nútímalegum vinnubrögðum, samræmingu og stöðlun liggur þar til grundvallar. Skráningu ber að efla enda veitir hún þekkingu á þeim menningararfi sem til er í landinu og gefur færi á verndun til framtíðar, aðgangi almennings og frekari rannsóknum.

Meta þarf hvaða hluti menningararfs landsins er helst í hættu, t.a.m. vegna loftslags- og náttúruvár. Leggja verður áherslu á að skrá og rannsaka þann hluta sem er forgengilegur og forgangsraða því sem skal verja.

Forgangsmál er að tryggja öryggi menningarverðmæta með aðstöðu sem uppfyllir kröfur nútímans. Jafnframt er brýnt að hlúa að stafrænum innviðum. Skráning á stafrænt form, gerð gagnagrunna og efnisveitna og stafræn endurgerð eru meðal mikilvægustu viðfangsefna. Tækifæri felast í nýrri tækni og aðferðafræði. Stofnanir sem fást við menningararf gætu notið samlegðar og stuðnings hver af annarri þegar kemur að stafrænni uppbyggingu og lausnum.

Menningararfur er auðlind sem tryggja þarf jafnan aðgang að. Gott aðgengi að fjölbreyttu stafrænu menningarefni, bættur sýnileiki þess og framsetning á vefsvæðum stofnana eykur vitund um mikilvægi menningararfs landsins.

Markmið IV - Höfundarréttur

Stjórnvöld marka sér skýra höfundarréttarstefnu til framtíðar.

Höfundarréttur er ein af grunnstöðum öflugs menningarstarfs. Greiða þarf fyrir að listamenn geti aflað sér tekna með listsköpun og -flutningi og þannig stuðlað að sköpun menningarverðmæta sem allir geti notið. Jafnframt þarft að skapa jafnvægi á milli hagsmuna rétthafa höfundarréttar og notenda. Til þess að koma á slíku jafnvægi þurfa stjórnvöld að tryggja að höfundarréttarlöggjöfin geti brugðist við tækninýjungum á hverjum tíma.

Um leið þarf að efla fræðslu til að auka skilning og vitund um mikilvægi höfundarréttar og hlutverk hans sem undirstöðu menningar.

MENNTUN, MENNING OG RANNSÓKNIR

Öflugt listnáam á öllum skólastigum skapar blómstrandi og sterka menningu. Skólar á öllum stigum gegna viðamiklu hlutverki í menningarlífi landsmanna, ekki síst í tengslum við barnamenningu, listfræðslu og eflingu á menningarlæsi. Í skólum fá nemendur gjarnan sína fyrstu upplifun af menningu og listum. Sú reynsla hefur mótandi áhrif á afstöðu þeirra til frambúðar og því mikilvægt að vandað sé til verka.

Fræðsluhlutverk menningarstofnana er mikilvægt og geta samlegðaráhrif menntakerfis og menningarstofnana verið mikil.

Markmið V. Fræðsla og menningarlæsi

Fjölga þarf möguleikum nemenda á öllum skólastigum að njóta lista og menningar, ásamt því að efla list- og menningarlæsi.

Stuðla skal að því að jafna möguleika fólks á öllum aldri til að stunda listnám, ekki síst að börnum og ungmennum gefist kostur á að reyna við mismunandi listgreinar. Heimsóknir nemenda á öllum skólastigum í lista- og menningarstofnanir eru mikilvægar fyrir þroska þeirra og upplifun og því skal stefnt að því að efla enn frekar þann þátt skólastarfsins.

Í fjölmenningarsamfélagi nútímans er mikilvægt að mennta- og menningarstofnanir leggi áherslu á að stuðla að skilningi og virðingu fólks fyrir mismunandi menningu íbúa landsins, meðal annars með fræðslu um siði, hætti, menningu og listsköpun íbúa af mismunandi þjóðerni.

STJÓRNSÝSLA OG SJÓÐAKERFI

Stjórnvöld hlúa að fjölbreyttu menningar- og listalífi með löggjöf á sviði menningarmála, rekstri ráðuneytis, menningarstofnana og stuðnings- og sjóðakerfi menningar. Brýnt er að það kerfi sé eins skilvirkt og einfalt og frekast er unnt, svo það þjóni tilgangi sínum að veita breiðum hópi liðsinni og styrkja undirstöður.

Stjórnvöld viðurkenna og virða sjálfstæði stofnana sinna á sviði menningar um leið og gerð er krafa til stjórnenda þeirra og starfsmanna um fagleg vinnubrögð. Þau meta árangur starfsins og framfylgja ábyrgð stjórnenda, fulltrúa í stjórnnum og annarra sem fara með opinbert fé.

Markmið VI. Einfalt og skilvirkt kerfi

Að efla opinbera menningarstjórnsýslu- og sjóðakerfið

Stjórnvöld líta á það sem hlutverk sitt að skapa skilyrði fyrir fjölbreytni, sköpun og frumkvæði á sviði lista og menningararfs. Stjórnvöld setja ramma um þátttöku sína í menningarlífinu með löggjöf og stuðningsaðgerðum.

Stjórnvöld haga stuðningi sínum við menningarstarfsemi í samræmi við regluna um hæfilega fjarlægð við úthlutun opinbers fjár til menningarstarfs. Stjórnvöld leggja áherslu á að þeir aðilar sem njóta stuðnings á menningarsviðinu hafi í heiðri vönduð vinnubrögð og bjóði upp á faglega starfsemi og þjónustu. Stuðningur stjórnvalda snýr einkum að starfsemi atvinnumanna á sviði lista og að varðveislu og miðlun menningararfs.

Á Íslandi er víðtækt stuðningskerfi fyrir listamenn. Mikilvægt er að viðhalda því en einfalda jafnframt styrkja- og stuðningskerfi ásamt því að gera það faglega og skilvirkara. Stjórnsýsla menningar þarf að vera skilvirk, gagnsæ og samstillt. Stefnumótun og framkvæmd menningarstarfsemi hins opinbera skal unnin á faglegum grunni og stefnt að góðum árangri með því að tryggja samfellu í samstarfi ríkis og sveitarfélaga.

Styrki og starfslaun þarf að endurskoða reglulega í takt við örar breytingar á starfsumhverfi listamanna og annarra sem starfa að menningarmálum auk þess að bæta stöðugt aðgang að upplýsingum um þá styrki og stuðning sem er fyrir hendi hverju sinni.

Markmið VII - endurskoðun starfslaunakerfis og starfsumhverfis

Að efla starfsumhverfi innan atvinnulífs menningar og gera úttekt á atvinnuleysistrygginga- og lífeyrissjóðskerfi.

Starfsumhverfi listamanna og annarra sem starfa að hluta eða öllu leyti við menningu og listir er viðkvæmt. Hér er horft til þátta á borð við atvinnuþryggingakerfi ekki síst fyrir blönduð störf í menningu og listum (verktakar og launamenn), skattaumhverfi listrænnar starfsemi, höfundarréttarmál og sjóðakerfi, ekki síst starfslaunasjóð listamanna.

Mikilvægt er að byggja á reynslu Íslands og nágrannalanda til að finna leiðir til að efla starfsumhverfi listamanna.

MENNING Í ALPJÓÐASAMHENG

Menning og listir þrífast á alþjóðlegu samstarfi. Það er ekki síst menningin og eftirtektarverð listsköpun listafólks sem býr til frjóan jarðveg alþjóðlegs menningarsamstarfs sem fer fram erlendis og á Íslandi. Þátttaka íslenskra listamanna í alþjóðlegu samstarfi, sýningum, tónleikum og fleiru utan landsteinanna er mikilvægur þáttur í þroska og starfsferli þeirra. Hún stækkar hóp viðtakenda, gerir meiri kröfur til listamannanna og landsmenn njóta fjölbreyttara listalífs fyrir vikið.

Stjórnvöld gegna stóru hlutverki við að stuðla að íslenskri þátttöku í fjölbreyttu alþjóðlegu menningarsamstarfi og listviðburði á öllum sviðum. Mikilsvert er að löggjöf menningar sé í samræmi við alþjóðaskuldbindingar til að treysta jafnræði í alþjóðlegum samskiptum enda þekkja hugverk ekki landamæri.

Stjórnvöld styðja við vandaða kynningu á íslenskri menningu erlendis og markaðssókn. Miðstöðvar og verkefnasjóðir gegna sífellt mikilvægara hlutverki við að styðja við grasrót, nýskapandi starfsemi auk þess að sinna faglegri ráðgjöf og stuðningi við ráðuneyti og listafólk. Þá móta þær stofnanir áherslur í alþjóðlegu samstarfi og veita stuðning í því samhengi.

Markmið VIII. Sýnileiki og virk þátttaka í alþjóðasamhengi

Ísland sé virkur og sýnilegur þátttakandi í alþjóðlegu samstarfi á öllum sviðum menningar og lista sem fari fram bæði erlendis og á Íslandi.

Áhersla er lögð á virka og faglega þátttöku og tengslamyndun í alþjóðlegu menningarsamstarfi allt frá ráðuneytum til menningarstofnana, miðstöðva listgreina, hátíða og listamanna.

Áherslur í alþjóðlegu menningarsamstarfi eru mótaðar á faglegum grunni og leita skal samstarfs við þá sem fremstir standa á alþjóðavettvangi á hverju sviði. Framkvæmd alþjóðlegs

menningarsamstarfs og þátttöku er í höndum fagaðila á hverju sviði og byggir á forsendum listgreinanna.

Mikilvægt er að byggja upp færni á sviði stafrænnar þróunar til að styrkja stöðu Íslands í alþjóðlegri dreifingu og markaðssetningu í listum.

Kannaðir verða möguleikar á hvötum og ívilnunum til að örva útflutning á sviði lista sem m.a. höfða til fyrirtækja og fjárfesta sem vilja sýna samfélagslega ábyrgð með ríkari stuðningi við alþjóðlega sókn á þessu sviði.